

NORGES HØYESTERETT

Den 28. september 2016 avsa Høyesterett kjennelse og dom i

HR-2016-02030-A
2015/2370, sivil sak, anke over kjennelse og
2015/2155, sivil sak, anke over dom,

Stjernøy reinbeitedistrikt
Per Mikkelsen Bals
Per Mikkelsen Buljo
Aslak Henrik Henriksen Buljo
Anders Mikkelsen Buljo
Mikkel Klemetsen Gaino
Klemet Anders Mikkelsen Bals

(advokat Geir Haugen
advokat Andreas Brønner – til prøve)

mot

Finnmarkseiendommen

(advokat Knut Helge Hurum
advokat Kristin Bjella)

2015/2369, sivil sak, anke over kjennelse og
2015/2153, sivil sak, anke over dom,

Johan Johansen Sara
Jørgen Johansen Sara
Per Olav Johansen Sara
Mikkel Johansen Sara
Anne Britt Sara
Johan Mathis Johansen Sara
Klemet Johansen Sara

(advokat Andreas Larsen – til prøve
advokat Anja Jonassen – til prøve)

mot

Finnmarkseiendommen

(advokat Knut Helge Hurum
advokat Kristin Bjella)

S T E M M E G I V N I N G :

- (1) Dommer **Arntzen**: Saken gjelder krav om eiendomsrett til deler av Stjernøya i Finnmark. Spørsmålet er om reindriftssamenes bruk av øya under sommerbeite innebærer at de har ervervet eiendomsrett til grunnen. I tillegg reiser saken spørsmål om Utmarksdomstolen for Finnmarks kompetanse til å avgjøre avledede pengekrav.
- (2) Ved lov 17. juni 2005 nr. 85 om rettsforhold og forvaltning av grunn og naturressurser i Finnmark fylke (finnmarksloven) ble Finnmarkseiendommen (FeFo), som er et eget rettssubjekt, opprettet. Da loven trådte i kraft 1. juli 2006, overtok FeFo de faste eiendommene i Finnmark fylke som Statskog SF tidligere hadde grunnbokshjemmel til eller eide uten å ha grunnbokshjemmel, jf. § 49. Store deler av Stjernøya er overtatt av FeFo i henhold til denne bestemmelsen.
- (3) Finnmarksloven gjør ikke inngrep i eksisterende kollektive og individuelle rettigheter opparbeidet gjennom hevd eller alders tids bruk, jf. § 5. Det er opprettet en kommisjon – Finnmarkskommisjonen – som skal utrede bruks- og eierrettigheter til den grunnen FeFo har overtatt etter § 49, jf. § 29. Det er videre opprettet en særdomstol – Utmarksdomstolen for Finnmark – til å avgjøre tvister om rettigheter som oppstår etter at Finnmarkskommisjonen har utredet et felt, jf. § 36.
- (4) Finnmarkskommisjonen fastsetter felt for utredningsarbeidet og bestemmer selv rekkefølgen i behandlingen, jf. § 30. Mulige rettighetshavere i feltet skal varsles. Etter at kommisjonen har utredet et felt, skal den avgi en rapport om eiendomsrettigheter og bruksrettigheter til grunnen. FeFo skal uten ugrunnet opphold ta stilling til Finnmarkskommisjonens konklusjoner. Parter som ikke er enige i konklusjonene, kan be kommisjonen om å mekle, eller de kan gå til søksmål. Bestemmelsene om Finnmarkskommisjonens saksbehandling er inntatt i finnmarksloven kapittel 5 I.
- (5) Utmarksdomstolen for Finnmark (utmarksdomstolen) skal som nevnt behandle søksmål om rettigheter som oppstår etter at Finnmarkskommisjonen har utredet et felt. Med mindre noe annet følger av de særlige bestemmelsene om utmarksdomstolens saksbehandling i kapittel 5 II, gjelder domstolloven og tvisteloven så langt de passer, jf. § 46 andre ledd.
- (6) Finnmarkskommisjonen besluttet 30. oktober 2008 at Stjernøya/Seiland skulle utlyses som felt 1.
- (7) Stjernøya, som denne saken gjelder, ligger utenfor Altafjorden i ytre Finnmark. Den har et areal på ca. 248 km², fordelt på kommunene Alta, Hasvik og Loppa. Øya er berglendt med til dels høye fjell som stuper bratt ned i sjøen både på sør- og nordsiden. Nordsiden av øya består av flere halvøyler atskilt med lange fjorder. Deler av øya har frodig vegetasjon. Stjernøya har en betydelig forekomst av bergarten nefelinsyenitt. På øyas sørvestre del har denne vært utnyttet siden begynnelsen av 1960-tallet.
- (8) I 1892 ble Stjernøya utlagt til sommerbeiteområde for rein ved amtmannens anordning. Øya ble formelt opprettet som reinbeitedistrikt i 1934 med et reinbeiteareal på 246 km². I dag er øya sommerbeiteområde for rein tilhørende reindrifutsutøverne i reinbeitedistrikt 25, Stjernøy reinbeitedistrikt. Sara-familien hadde sommerbeite på øya fra midten av 1860-tallet til 1992.

- (9) Finnmarkskommisjonen varslet mulige rettighetshavere til øya ved kunngjøring om feltet, med foreløpig frist 1. juni 2009 til å melde krav.
- (10) Stjernøy reinbeitedistrikt meldte inn krav om eiendomsrett og bruksrettigheter til størsteparten av Stjernøya. Også Johan Johansen Sara med flere (Sara-gruppen) meldte inn krav om eiendomsrett til et mer begrenset område i sørvest, og om bruksrett. Begge grupperingers krav var grunnet på langvarig bruk. Også andre meldte krav, men disse er ikke tema i saken her.
- (11) Finnmarkskommisjonen avga 20. mars 2012 rapport om rettighetsforholdene i felt 1 Stjernøya/Seiland. Kommisjonen konkluderte slik hva gjelder innmeldte krav fra Stjernøy reinbeitedistrikt:

"Siidaandelshaverne i Reinbeitedistrikt 25 har ikke ervervet eiendomsrett til hele eller deler av FeFo-grunnen på Stjernøya. Derimot er det på øya med grunnlag i alders tids bruk ervervet en alminnelig bruksrett til reindrift som utøverne i distriktet har andel i. Reindriftrretten er etter sin art en selvstendig bruksrett med det innholdet som er regulert i reindriftrretten § 19 til § 26, jf. lovens § 4. Retten kan utøves innenfor lovens rammer, og kan ikke anses som en eksklusiv rett for de aktuelle familiegruppene. Den gjelder på all FeFo-grunn på Stjernøya som er ansett som samisk reinbeiteområde i medhold av gjeldende reindriftrrettløvgivning."

- (12) Når det gjelder innmeldte krav fra Sara-gruppen konkluderte kommisjonen slik:

"Kommisjonen legger til grunn at Sara-gruppen ikke har ervervet eiendomsrett til det arealet på Stjernøya som gruppens krav gjelder. Gruppen hadde imidlertid i 1992 andel i den alminnelige reindriftrretten som med grunnlag i alders tids bruk er ervervet til FeFo-grunnen på Stjernøya, jf. foran i punkt 7.2.6.11. Retten kan utøves innenfor reindriftrrettløvens rammer og ligger ikke eksklusivt til de aktuelle familiegruppene. Den har ikke falt bort på grunn av ikke-bruk."

- (13) Stjernøy reinbeitedistrikt med flere, i alt seks reindriftrrettløvere fra Kautokeino, og Sara-gruppen, i alt syv etterkommere etter reindriftrrettløvere fra Bossekop i Alta, tok i 2013 ut stevning for utmarksdomstolen. Utmarksdomstolen forente sakene til felles behandling og avgjørelse, jf. finnmarksloven § 40 første ledd bokstav a.
- (14) Reinbeitedistriktet, alternativt saksøkerne 2–7, la under hovedforhandlingen ned påstand med følgende elementer: eiendomsrett til hele eller deler av den grunnen som FeFo disponerer på Stjernøy, fradeling og utstedelse av skjøte i samsvar med tilkjent eiendomsrett, og betaling av tonnøre og festeinntekter som FeFo har oppebåret i forbindelse med utvinning av nefelinsyenitt i tvisteområdet de tre siste årene før uttak av stevning. Medlemmene av Sara-gruppen nedla påstand med de samme elementene, men kravet om eiendomsrett begrenset seg til kjernearealet for deres tidligere reindrift. FeFo, som godtok Finnmarkskommisjonens konklusjoner, jf. finnmarksloven § 34, påsto seg frifunnet i begge sakene.
- (15) Utmarksdomstolen avsa 20. august 2015 dom og kjennelse med slik slutning i saken Stjernøy reinbeitedistrikt med flere mot Finnmarkseiendommen:

- "1. Søksmålet avvises så langt det gjelder krav om betaling av tonnøre og festeinntekter. For øvrig frifinnes Finnmarkseiendommen.**
- 2. Staten betaler 1 906 564,10 – enmillionnihundreogsekstusenfemhundreogsekstifire 10/100 – kroner til**

saksøkerne til dekning av nødvendige utgifter med saken. Til fradrag kommer forskuddsbetaling til advokat Haugen og andre forskuddsbetalte utgifter med 944 040,10 – nihundreogførtifiretusenogforti 10/100 – kroner. Gjenstående 962 524 – nihundreogsekstifiretusenfemhundreogtjuefire – kroner blir å betale saksøkerne ved advokat Geir Haugen.

3. Staten betaler 1 086 399 – enmillionåttisekstusentrehundreogtjue – kroner til Finnmarkseiendommen til dekning av nødvendige utgifter med saken. Til fradrag kommer forskuddsbetalte utgifter med 7 776 – syvtusensyvhundreogsyttiseks – kroner. Gjenstående 1 078 623 – enmillionsyttiåttetusensekshundreogtjue – kroner blir å betale Finnmarkseiendommen ved advokat Knut Helge Hurum."

(16) I saken Johan Johansen Sara med flere mot Finnmarkseiendommen lyder slutningen slik:

- "1. Søksmålet avvises så langt det gjelder krav om betaling av tonnøre og festeinntekter. For øvrig frifinnes Finnmarkseiendommen.
2. Staten betaler 574 141 – femhundreogsyttifiretusenetthundreogfortien – kroner til saksøkerne til dekning av nødvendige utgifter med saken. Til fradrag kommer forskuddsbetaling til advokat Larsen og andre forskuddsbetalte utgifter med til sammen 188 978,50 – etthundreogåttiåttetusennihundreogsyttiåtte 50/100 – kroner. Gjenstående 385 162,75 – trehundreogåttifemtusenetthundreogsekstito 75/100 – kroner blir å betale saksøkerne ved advokat Andreas Larsen.
3. Staten betaler 552 713,50 – femhundreogfemtitotusensyvhundreogtrenten 50/100 – kroner til Finnmarkseiendommen til dekning av nødvendige utgifter med saken. Til fradrag kommer forskuddsbetalte utgifter med 7 776 – syvtusensyvhundreogsyttiseks – kroner. Gjenstående 544 937,50 – femhundreogførtifiretusenennihundreogtrettisyv 50/100 – kroner blir å betale Finnmarkseiendommen ved advokat Knut Helge Hurum."

(17) Både Stjernøy reinbeitedistrikt med flere og Sara-gruppen har anket utmarksdomstolens dom og kjennelse til Høyesterett. Ankene over kjennelsen gjelder rettsanvendelsen i tilknytning til utmarksdomstolens kompetanse til å behandle avledede pengekrav. Disse ankene er henvist til behandling av Høyesterett i avdeling. Ankene over dommen gjelder rettsanvendelsen og bevisbedømmelsen.

(18) Kravene om eiendomsrett er begrenset til å gjelde områder innenfor angitte påstandslinjer, som er trukket opp på kart som er fremlagt for Høyesterett. Kravet fra Stjernøy reinbeitedistrikt med flere gjelder et område som strekker seg over hele øya med unntak av visse områder langs sjøen og halvøyene i nord. Sara-gruppens krav gjelder et område på øyas sørvestside. Sara-gruppens krav er konkurrerende med kravet fra Stjernøy reinbeitedistrikt.

(19) Sakene er også for Høyesterett forent til felles behandling og avgjørelse, jf. tvisteloven § 15-6.

(20) De ankende parter i sakene 2015/2155 og 2015/2370 – *Stjernøy reinbeitedistrikt med flere* – har i korte trekk gjort gjeldende:

(21) Ved vedtakelsen av finnmarksloven besluttet Stortinget at det rådende synet på statens eierskap til grunnen i Finnmark ikke lenger kunne opprettholdes. Overføringen av eierråderetten fra Statskog SF til FeFo var ment som en overgangsordning frem til

rettighetsforholdene i Finnmark var avklart i tråd med lovens § 5, jf. kapittel 5. Dette innebærer at det må sees bort fra statens tidligere eierpretensjon og beføyelser ved avgjørelsen av samenes tingsrettslige krav på øya. Festnede forhold kan da heller ikke påberopes som begrunnelse for at FeFo er eier av den omtvistede grunnen på Stjernøya.

- (22) Det er uansett ikke grunnlag for å anta at staten har vært opprinnelig eier av Stjernøya. Derimot er det konkrete holdepunkter for at reindriftsutøverne fra Kautokeino benyttet Stjernøya til sommerbeite allerede på 1600-tallet. Noen eierutøvelse fra statens side hadde da ikke manifestert seg. Reinbeitedistriktet har følgelig en opprinnelig ervervet eiendomsrett på linje med okkupasjon.
- (23) Stjernøy reinbeitedistrikt har uansett ervervet eiendomsrett til Stjernøya gjennom alders tids bruk. Ved denne vurderingen må det legges vekt på ILO-konvensjon nr. 169 (ILO-konvensjonen) artikkel 14 nr. 1 første punktum om urfolks eiendomsrett basert på tradisjonell bruk av land. Bestemmelsen er inkorporert i norsk rett gjennom finnmarksloven § 3, og utgjør derved et selvstendig rettsgrunnlag for erverv av eiendomsrett.
- (24) Eiendomsretten er en kollektiv rett som tilligger reinbeitedistriktet. Også i folkerettslig sammenheng er det først og fremst tale om å anerkjenne kollektive rettigheter for grupper av samer. Også sjøsamenes tidlige reindrift må tas med i vurderingen av bruken av Stjernøya. Det samme gjelder Sara-gruppens hundreårige reindrift fra midten av 1800-tallet. Alternativt tilkommer eiendomsretten dagens reindriftsutøvere i Stjernøy reinbeitedistrikt.
- (25) Samenes bruk av øya har omfattet alle tilgjengelige naturressurser med unntak av nefelinsyenitten, og har følgelig vært tilstrekkelig omfattende. Staten har i liten grad utøvd eierråderett og har ikke manifestert sin eierposisjon overfor reindriftssamene på øya. Det vil uansett være i strid med finnmarkslovens formål å legge vekt på statens eierbeføyelser. Reindriftsutøverne har oppført faste innretninger uten tillatelse og uten protest fra staten. Heller ikke fastboende eller andre private har brukt øya på en slik måte at reindriftsutøvernes bruk av arealet ikke kan sies å ha vært klart dominerende. Dette gjelder i hvert fall bruken av arealene innenfor påstandslinjen.
- (26) Både ved anvendelsen av den tradisjonelle internrettslige regelen om alders tids bruk og ved direkte anvendelse av ILO-konvensjonen artikkel 14 nr. 1, skal kravene til eiendomserverv tilpasses samenes kulturelle forutsetninger. ILO-konvensjonen oppstiller ikke noe krav om at rettigheten må ha vært utøvd i den tro at man var eier. I den grad det må oppstilles et krav om god tro, har samene ansett sin rådighet over øya som berettiget.
- (27) Sara-gruppens konkurrerende krav om eiendomsrett til deler av øya kan ikke føre frem. Ved å slutte med reindrift i 1992 har de gitt avkall på sin rett til å utøve reindrift i reinbeitedistriktet.
- (28) Utmarksdomstolen hadde ikke grunnlag for å avvise de avledede pengekravene knyttet til festeavgift og tonnøre. Lovens ordlyd og effektivitetshensyn tilsier at alle krav som har sitt utspring i samenes eiendomsrett, skal behandles.
- (29) Det var heller ikke grunnlag for å nedsette erstatningen for reinbeitedistriktets sakskostnader for utmarksdomstolen.

(30) Stjernøy reinbeitedistrikt med flere har nedlagt slik påstand:

"I sak nr. 2015/2155:

1. **Stjernøy reinbeitedistrikt v/leder Per Mikkelsen Bals, alternativt Per Mikkelsen Bals, Per Mikkelsen Buljo, Aslak Henrik Henriksen Buljo, Anders Mikkelsen Buljo og Mikkel Klemetsen Gaino, tilkjennes eiendomsrett til den delen av Finnmarkseiendommens eiendom på Stjernøy som er avgrenset med heltrukket sort påstandslinje på kart, fremlagt for Høyesterett som hjelpedokument nr. 1.**
2. **Finnmarkseiendommen dømmes til å fradele og utstede skjøte på den grunn som blir tilkjent de ankende parter. Omkostningene som er forbundet med dette betales av Finnmarkseiendommen, i den grad kostnadene ikke dekkes av finnmarksloven § 45.**
3. **Staten dekker Stjernøya reinbeitedistrikt m.fl. sine sakskostnader for Utmarksdomstolen med kr. 2.745.649 inkl. mva.**
4. **Det offentlige tilkjennes sakskostnader for Høyesterett.**

I sak nr. 2015/2370:

1. **Utmarksdomstolens kjennelse av 20. august 2015 oppheves.**
2. **Det offentlige tilkjennes sakskostnader for Høyesterett."**

(31) De ankende parter i sakene 2015/2153 og 2015/2369 – *Johan Johansen Sara med flere* – har i korte trekk gjort gjeldende:

(32) Sara-gruppen har ervervet eiendomsrett til kjernearealet på sørvestsiden av Stjernøya gjennom bruk i alders tid.

(33) Sara-familiens bruk av området har foregått kontinuerlig i minst 130 år fra 1860-tallet til 1992. Vilåret om brukstid er følgelig oppfylt. Stjernøya reinbeitedistrikt kan ikke være berettiget til å tre inn i Sara-gruppens brukstid og eventuelle opparbeidede rettigheter på kjernearealet.

(34) Sara-gruppens bruk av kjernearealet har også vært dominerende og intensiv gjennom hele brukstiden. Dette gjelder ikke bare selve reindriften, men også en rekke andre aktiviteter. De har satt opp bygningsmessige konstruksjoner i form av gammer, hytter, gjerder, fiskehjell og fortøyningsplass for båt uten tillatelse fra staten. Disse konstruksjonene har gitt staten anledning til å gripe inn, noe som ikke har skjedd. Bruken er allsidig og gjenspeiler den eiendomsretten som kreves. Med unntak for nefelinsyenittvirksomheten er alle tilgjengelige ressurser i området utnyttet.

(35) Terskelen for hvor mye som kreves for at bruken kan anses som dominerende, må settes lavt. Sentrale momenter vil blant annet være lengden, omfanget og stabiliteten av bruken.

(36) Det kan ikke oppstilles et krav om at den rettsstiftende bruken må gå "klart" ut over den bruksrett reinbeiteretten innebærer. Den umatrikulerte grunnen i Finnmark kan ikke sidestilles med statsallmenninger i Sør-Norge i så henseende. En vesensforskjell er blant

annet at Sara-familien har hentet hele sitt livsgrunnlag fra kjernearealet.

- (37) ILO-konvensjon nr. 169 artikkel 14 er inkorporert i norsk rett gjennom finnmarksloven § 3. Bestemmelsen oppstiller ikke noe krav om god tro. Selv om bestemmelsen ikke anses inkorporert, må den uansett få gjennomslag gjennom anvendelse av presumsjonsprinsippet, slik at kravet om god tro lempes. Sara-familien har under enhver omstendighet vært i tilstrekkelig god tro med hensyn til sin eiendomsrett til det aktuelle arealet på Stjernøya.
- (38) Også avledede pengekrav, i dette tilfellet krav på tonnøre og festeavgift fra gruvedriften, faller innenfor utmarksdomstolens kompetanse, jf. finnmarksloven § 36. Ordlyden og hensynet til en effektiv saksbehandling støtter dette.
- (39) Sara-gruppen med flere har nedlagt slik påstand:

"Utmarksdomstolens dom:

- 1. Johan Johansen Sara, Jørgen Johansen Sara, Per Olav Johansen Sara, Mikkel Johansen Sara, Anne Britt Sara, Johan Mathis Johansen Sara og Klemet Johansen Sara tilkjennes hver for seg, og etter Høyesteretts skjønn, eiendomsrett til hele eller deler av det areal som Finnmarkseiendommen disponerer som angitt på felles kart.**
- 2. Finnmarkseiendommen dømmes til å fradele det areal som etter Høyesteretts skjønn blir angitt i punkt 1. Omkostningene ved fradelingen skal betales av Finnmarkseiendommen.**
- 3. Finnmarkseiendommen dømmes til å utstede skjøte over det fradelte areal som er angitt i punkt 2 til de ankende parter som er angitt i punkt 1 med en ideell andel hver. Omkostningene ved tinglysningen av skjøtet skal betales av Finnmarkseiendommen.**
- 4. Finnmarkseiendommen dømmes til å betale Johan Johansen Sara, Jørgen Johansen Sara, Per Olav Johansen Sara, Mikkel Johansen Sara, Anne Britt Sara, Johan Mathis Johansen Sara og Klemet Johansen Sara eller det offentlige sine sakskostnader for Høyesterett.**

Utmarksdomstolens kjennelse:

- 1. Utmarksdomstolens kjennelse av 20. august 2015 punkt 1 oppheves så langt det gjelder krav om betaling av tonnøre og festeinntekter.**
- 2. Finnmarkseiendommen dømmes til å betale Johan Johansen Sara, Jørgen Johansen Sara, Per Olav Johansen Sara, Mikkel Johansen Sara, Anne Britt Sara, Johan Mathis Johansen Sara og Klemet Johansen Sara eller det offentlige sine sakskostnader for Høyesterett."**

- (40) Ankemotparten – *Finnmarkseiendommen* – har i korte trekk gjort gjeldende:
- (41) Staten var den opprinnelige eier av de umatrikulerte områdene i ytre Finnmark. Statens eierskap og forvaltning ble i alle fall etablert ved festnet bruk. Vedtakelsen av finnmarksloven innebærer ikke at det skal sees bort fra staten som mulig eier ved vurderingen av kollektive og individuelle rettigheter. De privates bruk av et område må følgelig holdes opp mot statens faktiske og rettslige disposisjoner.

- (42) ILO-konvensjonen er ikke inkorporert i norsk rett generelt. Konvensjonen er inkorporert så langt den angår finnmarkslovens bestemmelser. Det er ikke finnmarksloven som angir de materielle vilkårene for erverv av bruks- og eiendomsrett; dette beror på alminnelige tingsrettslige regler, jf. finnmarksloven § 5. Presumsjonsprinsippet innebærer imidlertid at ILO-konvensjonen er relevant som tolkningsfaktor.
- (43) Selv om konvensjonens artikkel 14 anses inkorporert gjennom finnmarksloven § 3, kan det uansett ikke utledes andre vilkår for å erverve eiendomsrett enn det som følger av norsk rett. Den omfattende bruksretten de ankende parter har i området, ivaretar de grunnleggende hensyn bak ILO-konvensjonens regler om landrettigheter.
- (44) Det er ikke holdepunkter for at reindriftssamenes kontinuerlige bruk av Stjernøya kan føres tilbake til 1600-tallet. Da Sara-familien etablerte seg med sin sommerreindrift, hadde det allerede vært fast bosetting på øya i flere hundre år. De fastboende utnyttet alle ressursene i utmarka. Staten utøvet eierrådighet over Stjernøya fra 1700-tallet ved å utvise eiendommer til private. Uansett er statens eiendomsrett etablert ved festnet bruk i langt over 200 år. Stjernøy reinbeitedistrikt kan allerede av disse grunner ikke få medhold i kravet om opprinnelig eiendomsrett på grunnlag av okkupasjon.
- (45) Reindriftens bruk av Stjernøya til sommerbeite svarer ikke til den bruk en eier ville hatt av området. Verken Stjernøy reinbeitedistrikt eller Sara-gruppen har utøvd en eksklusiv eller dominerende bruk av øya sett i forhold til den fastboende befolkningens bruk. Dette gjelder uavhengig av om hele øya vurderes under ett, eller om det foretas en selvstendig vurdering av områdene innenfor partenes påstandslinjer. Dertil kommer at staten har rådet over øya, blant annet gjennom utvisninger til private og ved å feste bort et ikke ubetydelig område til gruvedrift innenfor de ankende parters påstandslinjer.
- (46) En forutsetning for at bruk skal gi grunnlag for rettserverv, er at rette eier er gitt en oppfordring til å gripe inn mot bruken. Reindriftsretten er en selvstendig bruksrett, og reindriftsutøverne på Stjernøya har ikke utøvd bruk som har gått ut over den bruk reindriftsretten hjemler.
- (47) I den grad det er satt opp gjerder, gjeterbuer mv. uten tillatelse fra reindriftsmyndighetene, er dette grunneier uvedkommende. Retten til å drive reindrift på en eiendom innebærer også en rett til å sette opp slike driftsinnretninger. På samme måte som de fastboende har reindriftssamene forholdt seg til staten som grunneier ved blant annet å kjøpe eiendom.
- (48) ILO-konvensjonen artikkel 14 kan innebære at god-tro kravet må tilpasses i saker som gjelder krav om rettigheter fra samiske parter, slik dette ble gjort i Svartskogdommen. Det er imidlertid ikke grunnlag for å se bort fra kravet.
- (49) En eventuell eiendomsrett tilligger – og må erverves av – den enkelte siidaandel. Reinbeitedistriktet som sådan kan ikke tilkjennes eiendomsrett. Dette innebærer at sjøsamenes og Sara-familiens tidligere bruk av øya ikke kan tilskrives dagens medlemmer av Stjernøy reinbeitedistrikt.
- (50) Det er ikke holdepunkter i finnmarksloven eller i dens forarbeider for at rene pengekrav omfattes av utmarksdomstolens kompetanse.

(51) Utmarksdomstolens nedsettelse av Stjernøy reinbeitedistrikt salær er grundig og korrekt vurdert.

(52) Finnmarkseiendommen har nedlagt slik påstand:

"Sak 2015/2153, Johan Johansen Sara m.fl. – Finnmarkseiendommen, anke over dom:

1. **Anken forkastes.**
2. **Finnmarkseiendommen tilkjennes sakskostnader for Høyesterett.**

Sak 2015/2155, Stjernøy reinbeitedistrikt m.fl. – Finnmarkseiendommen, anke over dom:

1. **Anken forkastes.**
2. **Finnmarkseiendommen tilkjennes sakskostnader for Høyesterett.**

Sak 2015/2369, Johan Johansen Sara m.fl. – Finnmarkseiendommen, anke over kjennelse:

1. **Anken forkastes.**
2. **Finnmarkseiendommen tilkjennes sakskostnader for Høyesterett.**

Sak 2015/2370, Stjernøy reinbeitedistrikt m.fl. – Finnmarkseiendommen, anke over kjennelse:

1. **Anken forkastes.**
2. **Finnmarkseiendommen tilkjennes sakskostnader for Høyesterett."**

(53) *Jeg er kommet* til samme resultat som utmarksdomstolen og kan langt på vei slutte meg til dens begrunnelse.

(54) I likhet med utmarksdomstolen behandler jeg først *avvisningsspørsmålet*.

(55) Utmarksdomstolen avviste krav om tonnøre og festeavgift i tilknytning til gruvedriften i tvisteområdet, under henvisning til at denne type avledede pengekrav faller utenfor domstolens lovbestemte kompetanse. Domstolen benyttet ikke den skjønnsmessige kompetansen i finnmarksloven § 39 til å avvise saker som "finnes ikke å egne seg for behandling i utmarksdomstolen". Når avvisningen ikke bygger på denne bestemmelsen, som forutsetter at domstolen i utgangspunktet *har* kompetanse, kommer heller ikke begrensningene i ankeadgangen i § 39 andre ledd tredje punktum til anvendelse.

(56) Som særdomstol kan utmarksdomstolen bare behandle saker som den er tillagt ved lov. Ved vurderingen av utmarksdomstolens lovbestemte kompetanse finner jeg det hensiktsmessig å gi en kort redegjørelse for finnmarkslovens forhistorie.

(57) I kjølvannet av striden rundt utbyggingen av Alta-Kautokeino-vassdraget på 1970-tallet, ble Samerettsutvalget nedsatt i 1980. Utvalget avga sin første utredning i 1984. Denne utredningen var utgangspunktet for lov 12. juni 1987 nr. 56 om Sametinget og andre samiske rettsforhold (sameloven) og Grunnloven § 110 a – någjeldende § 108 – om samisk språk, kultur og samfunnsliv.

- (58) Samerettsutvalget arbeidet videre med blant annet rettsforholdene og arealbruken i Finnmark. Det ble nedsatt ulike arbeidsgrupper og oppnevnt sakkyndige til å utrede spørsmål i tilknytning til eiendomsrett, bruksrett og forvaltningsordninger. Også forholdet til folkeretten ble utredet. Jeg nøyer meg i denne omgang med å vise til oversikten over dette utredningsarbeidet i Ot.prp. nr. 53 (2002–2003) side 11–12. I 1997 la Samerettsutvalget frem NOU 1997: 4 Naturgrunnlaget for samisk kultur. Arbeidet med finnmarksloven har sitt utgangspunkt i denne utredningen sammenholdt med høringsinstansenes uttalelser.
- (59) I Ot.prp. nr. 53 (2002–2003) ble forslag til finnmarksloven fremmet. Utkastet hadde bestemmelser om Finnmarkseiendommen i kapittel 2 og om dens forvaltning av fornybare ressurser på egen grunn i kapittel 3. Til tross for en uttrykkelig bestemmelse i § 5 første og andre ledd om at loven ikke innebar noe inngrep i private eller kollektive rettigheter ervervet gjennom hevd eller alders tids bruk, inneholdt utkastet ingen regler som kunne bidra til å avklare omfanget av slike rettigheter.
- (60) Lovforslaget skapte betydelig debatt, idet mange mente den foreslåtte eier- og forvaltningsmodellen ikke var tilstrekkelig til å oppfylle blant annet ILO-konvensjonen artikkel 14. Etter anmodning fra Stortingets justiskomiteé innhentet departementet en uavhengig vurdering av lovutkastet, jf. Innst. O. nr. 80 (2004–2005) side 14. Professorene Geir Ulfstein og Hans Petter Graver, begge ved Det juridiske fakultet i Oslo, fremla høsten 2003 utredningen "Folkerettslig vurdering av forslaget til ny Finnmarkslov". Deres konklusjon var at regjeringens lovutkast ikke var tilstrekkelig til å oppfylle ILO-konvensjonen artikkel 14 nr. 1 om urfolks landrettigheter. Dette ville imidlertid kunne avhjelpest ved å innarbeide prosedyrer for å identifisere de samiske rettighetene på FeFo-grunnen i Finnmark i tråd med artikkel 14 nr. 2. Også Justisdepartementet sa seg i brev 6. april 2004 til justiskomiteen enig i at det kunne være hensiktsmessig å vurdere supplerende tiltak for å realisere "konvensjonens målsettinger med henblikk på å identifisere opparbeidede individuelle og kollektive rettigheter" til landområder.
- (61) Utfallet av denne prosessen var at finnmarksloven fikk et eget kapittel 5 om "Kartlegging og anerkjennelse av eksisterende rettigheter" med opprettelse av Finnmarkskommisjonen og utmarksdomstolen. Finnmarkskommisjonens oppgave er å "utrede bruks- og eierrettigheter til den grunnen som Finnmarkseiendommen overtar etter § 49", jf. § 29, mens utmarksdomstolens oppgave er å "behandle tvister om rettigheter som oppstår etter at Finnmarkskommisjonen har utredet et felt", jf. § 36. At det er tvist om rettigheter til land og vann det siktes til i § 36, fremgår av lovens § 5, som fikk et tillegg om denne kartleggingsprosedyren i tredje ledd. Lovens ordlyd og forhistorie trekker klart i retning av at tvister om pengekrav – selv om de skulle ha sitt utspring i rettigheter til land og vann – faller utenfor utmarksdomstolens kompetanse.
- (62) Det er heller ikke noe i forarbeidene til avvisningsbestemmelsen i § 39 som tyder på at også tvister i tilknytning til avledede pengekrav i utgangspunktet er tillagt utmarksdomstolen. I merknadene til bestemmelsen vises det tvert i mot til merknadene til § 30 om Finnmarkskommisjonens adgang til å unnlate å utvise felt, jf. Innst. O. nr. 80 (2004–2005) side 23. Det er på det rene at Finnmarkskommisjonens oppgave i henhold til § 29 utelukkende er å utrede bruks- og eierrettigheter til grunnen.
- (63) Etter dette kan jeg ikke se at utmarksdomstolens avvisningskjennelse beror på en rettsanvendelsesfeil, og ankene over denne må forkastes.

- (64) Jeg går så over til *rettighetsspørsmålene*, og behandler først de ankende parter anførsler i tilknytning til noen sentrale rettslige utgangspunkter.
- (65) De ankende parter har anført at lovgiver gjennom finnmarksloven mente å sette strek over statens tidligere erklærte eiendomsrett til grunnen i Finnmark. Følgelig mener de at statens faktiske og rettslige rådighet over arealene ikke kan tillegges vekt ved vurderingen av samenes historiske rettigheter opparbeidet gjennom alders tid.
- (66) Jeg er ikke enig i dette.
- (67) I henhold til finnmarksloven § 6 skal FeFo forvalte "grunn og naturressurser mv. som den eier". Bestemmelsen hviler på en uttrykkelig forutsetning om at FeFo kan være eier av de faste eiendommene i Finnmark som ble overført fra Statskog SF ved lovens ikrafttredelse, jf. § 49.
- (68) Disse bestemmelsene må sees i sammenheng med lovens § 5, som innebærer en uttrykkelig anerkjennelse av at samene på tingsrettslig grunnlag kan ha rettigheter til grunnen i Finnmark som ennå ikke er kartlagt.
- (69) Bestemmelsen lyder slik:
- "§ 5. Forholdet til bestående rettigheter**
Samene har kollektivt og individuelt gjennom langvarig bruk av land og vann opparbeidet rettigheter til grunn i Finnmark.
- Loven her gjør ikke inngrep i kollektive og individuelle rettigheter som samer og andre har opparbeidet ved hevd eller alders tids bruk. Dette gjelder også de rettighetene reindriftsutøvere har på slikt grunnlag eller etter reindrifftsloven.**
- For å fastslå omfanget og innholdet av de rettighetene som samer og andre har på grunnlag av hevd eller alders tids bruk eller på annet grunnlag, opprettes en kommisjon som skal utrede rettigheter til land og vann i Finnmark, og en særdomstol som skal avgjøre tvister om slike rettigheter, jf. kapittel 5."**
- (70) Lest i sammenheng viser ordlyden i § 5 at det er *allerede opparbeidede* rettigheter som skal kartlegges i overenstemmelse med prosedyrene i tredje ledd.
- (71) I Innst. O. nr. 80 (2004–2005) side 28 drøfter justiskomiteen om denne kartleggingsprosessen innebærer "en privatisering av Finnmark". Til dette uttaler flertallet følgende:
- "... Finnmarkskommisjonen og utmarksdomstolen skal legge gjeldende rett til grunn for sitt arbeid. Dette betyr at det ikke vil være snakk om å gi bort rettigheter til grunnen i Finnmark. Kommisjonen og domstolens oppgave er utelukkende å identifisere rettigheter som grupper og enkeltpersoner har opparbeidet, men som de til nå ikke har fått 'papirer på'."**
- (72) At Finnmarkskommisjonen skal utrede bruks- og eierrettigheter på grunnlag av "gjeldende nasjonal rett", er uttrykkelig nedfelt i lovens § 29. For utmarksdomstolens avgjørelser følger det samme av § 46 andre ledd, jf. tvisteloven § 11-3. Også i de spesielle merknadene til § 5 på side 36 i innstillingen, står det at avgjørelsene skal bygge på gjeldende rett.

- (73) Dette må innebære at statens tidligere rettslige og faktiske disposisjoner over grunnen i Finnmark på vanlig måte vil inngå som momenter ved vurderingen av krav om eiendomsrett på grunnlag av alders tids bruk.
- (74) De ankende parter har videre anført at ILO-konvensjonen artikkel 14 ble inkorporert i norsk rett gjennom finnmarksloven § 3, som i første punktum fastslår at "[I]oven gjelder med de begrensninger som følger av ILO-konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater".
- (75) Ved tolkningen av § 3 tar jeg utgangspunkt i at det dreier seg om en delvis inkorporering. I Innst. O. nr. 80 (2004–2005) side 33 uttaler justiskomiteens flertall følgende om omfanget av inkorporeringen:

"Flertallet viser til at det fortsatt er mye uklarhet rundt tolkningen av ILO-konvensjon nr. 169. Dette gjør den etter flertallets oppfatning lite egnet til inkorporasjon.

Lovgivers oppgave er å finne frem til gode løsninger i loven som også er i samsvar med folkeretten. ILO-konvensjonen vil uavhengig av inkorporering eller ikke være en viktig rettskildefaktor ved anvendelsen av finnmarksloven. Dette har sin bakgrunn i presumpsjonsprinsippet og i at Norge har ratifisert konvensjonen og dermed er folkerettslig forpliktet til å følge den.

Flertallet har imidlertid oppfattet at en henvisning til ILO-konvensjon nr. 169 i lovs form er viktig for Sametinget. Etter grundige overveielser har flertallet derfor funnet det hensiktsmessig å foreslå en begrenset inkorporering av konvensjonen ved å ta inn en regel i § 3 om at loven skal gjelde 'med de begrensninger' som følger av ILO-konvensjonen. Dette vil samtidig synliggjøre lovens folkerettslige bakgrunn på en god måte.

Formuleringen 'med de begrensninger' vil innebære at ILO-konvensjonen går foran finnmarksloven hvis det skulle vise seg at bestemmelser i loven står i motstrid til bestemmelser i ILO-konvensjonen. Hvis man derimot kommer til, på bakgrunn av ILO-konvensjonen, at loven mangler bestemmelser av et visst innhold, vil dette være en oppgave for lovgiver. Domstolen skal med andre ord ikke bruke ILO-konvensjonen til å bygge ut finnmarksloven. Det vil være enklere å forutse konsekvensene av en slik begrenset inkorporering enn om man skulle gi ILO-konvensjonen generell forrang over all norsk lovgivning."

- (76) Uttalelsen om at ILO-konvensjonen ikke skal brukes til "å bygge ut finnmarksloven" understreker at inkorporeringen var ment å begrense seg til finnmarkslovens egne bestemmelser. Selv om loven regulerer prosedyrene for å avklare rettigheter, regulerer den ikke de *materielle reglene* som rettighetene skal avklares på grunnlag av. At rettigheter ikke kan utledes "direkte fra ILO-konvensjonen", er dessuten uttrykkelig presisert i flertallets merknader til lovens § 5 på side 36 i innstillingen.
- (77) Ved anvendelsen av de tingsrettslige reglene om rettighetserverv vil imidlertid konvensjonen artikkel 14 nr. 1 få betydning gjennom anvendelsen av det såkalte presumpsjonsprinsippet. Prinsippet går ut på at norsk rett så langt som mulig skal tolkes i samsvar med folkeretten.
- (78) Artikkel 14 nr. 1 har slik ordlyd i den engelske originalteksten:

"The rights of ownership and possession of the peoples concerned over the lands which they traditionally occupy shall be recognised. In addition, measures shall be taken in

appropriate cases to safeguard the right of the peoples concerned to use lands not exclusively occupied by them, but to which they have traditionally had access for their subsistence and traditional activities. Particular attention shall be paid to the situation of nomadic peoples and shifting cultivators in this respect."

(79) Artikkelens første punktum gjelder eiendoms- og besittelsesrettigheter, mens andre og tredje punktum gjelder bruksrettigheter. Sammenhengen mellom bestemmelsene viser at rettighetsvervet omfang vil avhenge av om rådigheten over det aktuelle området har vært eksklusiv.

(80) Det er i flere offentlige utredninger lagt til grunn at det ikke gjelder noe absolutt krav om at urfolkets *bruk* av et område har vært eksklusiv for å tilfredsstille rådighetskravet i konvensjonens artikkel 14 nr. 1 første punktum. Folkerettsgruppen under Samerettsutvalget la i NOU 1997: 5 pkt. 3.3.3.2 blant annet følgende til grunn:

"... for at en urfolksgruppe skal ha krav på å få anerkjent eiendoms- og besittelsesrettigheter til et område, må gruppen ha utøvd en bruk som er av en slik karakter at de kan sies å ha skaffet seg faktisk rådighet over området. For at dette skal kunne sies å være tilfellet, kan det ikke stilles for strenge krav. Dersom befolkningsgruppen har hatt en noenlunde permanent bosetning i området, og de samtidig har vært de eneste som har brukt dette, vil kravene til faktisk rådighet normalt måtte anses oppfylt. Dersom også andre har brukt området, må den bruk som urfolksgruppen har utøvd, ha vært dominerende i forhold til den bruk som har vært utøvd av andre."

(81) Utvalget som avga utredningen NOU 2007: 13 Den nye sameretten sluttet seg til dette. I pkt. 5.6.5.4 uttales det at eiendomsrett kan være ervervet dersom bruken har vært "*tilnærmet eksklusiv* eller i alle fall *dominerende* i forhold til andre gruppers bruk".

(82) I Ulfstein og Gravers utredning, som jeg tidligere har vært inne på, omtaler de kravet til eksklusivitet slik på side 12:

"Det er med andre ord ikke noe krav for at besittelsen har vært eksklusiv at ikke andre har utøvd bruk i området på grunnlag av begrensede rettigheter eller tålt bruk. En dekkende oversettelse av begrepet 'lands which they traditionally occupy' vil dermed være *områder de tradisjonelt befolker*. Det er i den forbindelse grunn til å fremheve at begrepet *occupy* omfatter både det å bo i og det å utnytte et område. Det at også andre har utøvd en bruk i et område, vil derfor ikke i utgangspunktet medføre at befolkningen av området ikke har vært eksklusiv, med mindre de andre også har befolket området ved både å bo i og utnytte det."

(83) Også i norsk tingsrett er det lagt til grunn at en begrenset bruk av andre ikke er til hinder for eiendomsverv gjennom utøvelse av eierrådighet i alders tid. I dommen inntatt i Rt. 2001 side 1229 (Svartskog) ble en bofast samisk jordbruksbefolkning kjent eiendomsberettiget til tilstøtende utmarksarealer selv om flyttsamer hadde utøvd reindrift i området. Rettighetsvervet var i stikkords form preget "av kontinuitet, at den har vært altomfattende og intensiv, og av fleksibilitet" (side 1244).

(84) Som det fremgår av Innst. O. nr. 80 (2004–2005) side 36 vil Høyesteretts rettsanvendelse i Svartskogsaken om eiendomsrett og i Rt. 2001 side 769 (Selbu) om reindriftsutøveres bruksrett, utgjøre viktige rettskilder ved vurderingen av tradisjonell samisk bruk som grunnlag for rettsverv. Om dommenes forhold til folkeretten viser justiskomiteens flertall til følgende uttalelse i Ot.prp. nr. 53 (2002–2003):

"I forhold til det tingsrettslige skal bemerkes at vilkårene for erverv gjennom alders tid i utgangspunktet er vurdert på vanlig måte. Det man kan utlede av disse dommene er at Høyesterett anvender velkjente tingsrettslige prinsipper, men på samiske premisser og i tråd med folkeretten. Det synes som Høyesterett [i Svartskogsaken] anvendte den rettsnormen en fortolkning av de folkerettslige tekstene gir i den konkrete tingsrettslige analysen. Dette medførte at samisk bruk og det samiske syn på og holdning til eierposisjon ble lagt til grunn for avgjørelsen. I Selbuddommen var dette særlig tydelig i vurderingen av nomadisk bruk og i Svartskogdommen kom dette til uttrykk i vurderingen av god tro og i forhold til tradisjonell samisk rettsoppfatning av eiendomsbegrepet."

- (85) Jeg er enig i denne oppsummeringen av de to dommene. At tingsrettslige prinsipper skal anvendes på samiske premisser er i tråd med ILO-konvensjonen artikkel 8 nr. 1 om at det ved anvendelse av nasjonale regler overfor urfolk, skal tas "tilbørlig hensyn til deres sedvaner og sedvanerett".
- (86) Med dette som bakteppe går jeg over til å behandle det *faktiske grunnlaget* for de ankende parters krav om eiendomsrett.
- (87) Stjernøy reinbeitedistrikt mener seg for det første eiendomsberettiget på grunnlag av *opprinnelig historisk bruk* etter prinsippene om okkupasjon av eierløst land. Anførselen bygger på at samene var de første på Stjernøya.
- (88) Utmarksdomstolen gir under drøftelsen av denne anførselen en innledende oversikt over Sverre Tønnesens doktoravhandling fra 1972 "Retten til jorden i Finnmark" og Otto Jebens' doktoravhandling fra 1999 "Om eiendomsretten til grunnen i Indre Finnmark". Begge avhandlinger tar til orde for at statens eierposisjon står sterkere i ytre Finnmark enn i indre Finnmark. Domstolen gjør videre rede for den enstemmige konklusjonen fra rettsgruppen under Samerettsutvalget i NOU 1993: 34 Rett til og forvaltning av land og vann i Finnmark side 261, om at staten i ytre Finnmark er eier av det som har vært betegnet som den umatrikulerte grunnen i Finnmark. Ytre Finnmark benevnes i utredningen også som "den norske 'privative sonen'".
- (89) Som utmarksdomstolen påpeker, utelukker et slikt utgangspunkt ikke at samer og andre også i ytre Finnmark kan ha ervervet eiendomsrett på tingsrettslig grunnlag.
- (90) Utmarksdomstolen går grundig gjennom ulike kilder som viser at det allerede hadde vært en nær tohundreårig fast bosetting på Stjernøya, vesentlig sjøsamisk, da Sara-familien etablerte reindrift på øya en gang på 1860-tallet. Reindrifutøverne under dagens Stjernøy reinbeitedistrikt tok først øya i kontinuerlig bruk rundt 100 år senere. Når det gjelder spørsmålet om hvem som opprinnelig eide øya, står det følgende i utmarksdomstolens dom:
- "Hva særlig gjelder spørsmålet om hvem som har vært opprinnelig eier, uttaler Finnmarkskommisjonen på side 43 i sin rapport fra felt 1, Stjernøya/Seiland, at det ikke kan utelukkes at antakelser om at staten ikke var opprinnelig eier i utmarksområder kan ha noe for seg. Finnmarkskommisjonen viser imidlertid til at det ikke er gitt at reindriften var opprinnelig eier selv om det forutsettes at staten ikke var opprinnelig eier av Stjernøya. Ifølge kommisjonen kan det være vel så nærliggende at øyas fastboende befolkning hadde en slik posisjon. Utmarksdomstolen er enig i det."**
- (91) Jeg kan ikke se at det som her uttales er i strid med de tidsnære kildene som reinbeitedistriktet påberoper seg. I Fjeldfin-kommisjonens innstilling fra 1875 står det

følgende om reindriftssamene fra Kautokeino:

"Fra gammel Tid have Sommerbetestrækningene efter en stiltiende Overenskomst mellem Fjeldfinnerne indbyrdes været fordelte saaledes, at .... Kautokeinerne delvis søgte Sommerbete for sine Dyr paa sidstnævnte Halvø [halvøya mellom Alta- og Vargsundfjorden og Porsangerfjorden] dog ikke nordenfor Ripperfjord, paa Kvalø, Seiland og Stjernø samt paa Halvøen mellem Altenfjord og Kvæningen, hvorhos ogsaa en hel Del om Sommeren have holdt til i den nordlige Del af det nuværende Tromsø Amt. For 20-30 Aar siden begyndte imidlertid Kautokeinerne i større og større Omfang at søge Sommerbete paa Vuorjenjarg ...".

- (92) Her fremgår det riktignok at reindriftssamer fra Kautokeino hadde benyttet Stjernøya til sommerbeite fra "gammel Tid". Det sies imidlertid også at de senere søkte sommerbeite andre steder. Når kommisjonen deretter angir navngitte områder der "Kautokeinofinnernes Dyr" hadde sommerbeite i 1869, er Stjernøya ikke nevnt.
- (93) Dette synes å være i overensstemmelse med den første Finnmarkskommisjonens rapport fra 1826, der det fremgår at "en Deel Fjeldfinner uden Øvrighedens Tilladelse overføre deres Reen paa Stjernøen og Seiland, hvilket da bør forebygges for Eftertiden".
- (94) Etter mitt syn er opplysningene om Kautokeinosamenes delvise bruk av Stjernøya til sommerbeite fra "gammel Tid" – et beite som senere ble flyttet til andre kystnære områder – ikke tilstrekkelig til å konstatere eiendomsrett til øya på grunnlag av prinsippene om okkupasjon. Jeg er enig med utmarksdomstolen i at heller ikke sjøsamenes tidlige bosetting på øya kan tilordnes de ankende parter i denne sammenheng. Sara-familiens bruk av Stjernøya kommer jeg tilbake til.
- (95) Jeg går så over til å behandle anførslene om eiendomsrett på grunnlag av *alders tids bruk*.
- (96) De ulovfestede reglene om alders tids bruk er fleksible og kan i noen grad tilpasses forholdene i den konkrete sak. Overfor den samiske befolkningen vil det blant annet måtte tas hensyn til samiske sedvaner om kollektiv bruk. Hovedspørsmålet i saken er om de ankende parter og deres rettsforgjengere har rådet over deler av Stjernøya som om de var eiere. For at dette skal være tilfellet, må de ha brukt øya i et tilstrekkelig omfang med hensyn til intensitet og kontinuitet. Sentralt i denne sammenheng er hvor dominerende bruken har vært sammenlignet med andres bruk av de aktuelle områdene.
- (97) Selv om ankene over utmarksdomstolens dom også gjelder bevisbedømmelsen, er det i liten grad reist innvendinger mot beskrivelsen av de ulike gruppers bruk av Stjernøya. I tråd med finnmarksloven § 41 første ledd tar utmarksdomstolen utgangspunkt i Finnmarkskommisjonens rapport, som igjen bygger på den sakkyndige utredningen inntatt i NIKU Oppdragsrapport 42/2011, Felt 1, Stjernøya og Seiland. Under hovedforhandlingen for utmarksdomstolen ble det avgitt åtte partsforklaringer, avhørt fem vitner og gjennomført befaring. Det er med andre ord et solid materiale som ligger til grunn for utmarksdomstolens bevisvurdering, som jeg i det følgende tar utgangspunkt i.
- (98) Topografien deler Stjernøya naturlig inn i to reinbeitesoner, en i øst og en i vest. De ankende parters krav er konkurrerende på deler av øyas vestsida.
- (99) Som allerede nevnt, benyttet Sara-familien vestre del av Stjernøya til sommerbeite fra midten av 1860-tallet til 1992, da de avviklet sin reindrift. Sara-gruppens krav om eiendomsrett begrenser seg til et avgrenset kjerneområde på rundt 30 km² på øyas

sørvestlige side. Påstandslinjen er nærmere beskrevet i utmarksdomstolens dom, og strekker seg fra kystlinjen i sør og opp på fjellet. Det er opplyst at også arealer utenfor det avmerkede kjerneområdet ble benyttet, blant annet til kalving og ilandføring av rein.

- (100) Når det gjelder selve reindriften, oppsummerer utmarksdomstolen reintallet under sommerbeite på Stjernøyas vestre og østre side som "ganske stabilt fra 1875 og fram til tiden rundt andre verdenskrig, varierende år om annet fra 300 til 700 rein". Videre er ilandføringssteder, drivveier opp mot sommerbeite, de ulike beiteområdene samt kalvings- og kastreringsplasser beskrevet. I enkelte områder foregikk det sambeite mellom rein og de fastboendes sau. Av faste innretninger hadde Sara-familien gammer, hytter og gjerdeanlegg. Sommerbostedene var i området Lillebukt/Ytre Simavik.
- (101) I tillegg til selve reindriften, holdt familien sauer og geiter frem til 1950-tallet i et visst samarbeid med de fastboende. Videre utnyttet de utmarksressurser som torv, trevirke, høy, sennegrass og måseegg. De drev også innlandsfiske og sjøfiske, sistnevnte både til eget bruk og for salg.
- (102) Dagens reindriftsutøvere i Stjernøy reinbeitedistrikt overtok Sara-gruppens vestlige sommerbeite i 1992, mens deres bruk av beiteområder på østsiden av øya kan føres tilbake til rundt 1960.
- (103) Reinbeitedistriktets påstandslinje dekker et område på rundt 165 km², som i hovedsak strekker seg fra kystlinjen til de sentrale berg- og fjellområdene med unntak av halvøyene i nord og nord-øst. Også områder utenfor påstandslinjen er tatt i bruk til blant annet ilandføring og luftingsområde for reinen.
- (104) I likhet med utmarksdomstolen legger jeg til grunn at reindriften langt på vei har foregått på samme måte som den som er beskrevet for Sara-gruppen. I perioden 2001 til 2009 skal reintallet ha variert mellom nærmere 800 og 1770. I bevisopptak for Høyesterett er det opplyst at reintallet har vært opp mot 2 000 på det meste. Dagens øvre lovlige reintall er 1 450. Distriktet har beite- og ilandføringsområder både på øyas vestre og østlige side. Det er ført opp gjeterhytter ulike steder på øya og hytter i Ytre Simavik, som er et hovedområde for dagens reindriften. Videre er det oppført gjerdeanlegg til ulike reindriftsformål. Distriktet har også utnyttet utmarksressursene på samme måte som Sara-familien.
- (105) De ankende parters bruk av Stjernøya må for det første holdes opp mot statens disposisjoner. Om dette skriver utmarksdomstolen følgende:

"Etter jordutvisningsresolusjonen av 1775 utviste staten flere eiendommer på Stjernøya. I 1783 ble det utvist fem eiendommer i Stjernvåg (Nordfjord) og Sørfjorden nord på Stjernøya, jf. NIKU Oppdragsrapport 42/2011 side 97 flg. Men det ble også utvist andre eiendommer på øya på slutten av 1700-tallet, tre med etableringsår 1778, en med etableringsår 1779 og fem med etableringsår 1794. På 1800-tallet ble det utvist eiendommer også i Simavik, med etableringsår 1844, og i Davaluft, med etableringsår 1845, områder som saksøkernes rettsforgjengere senere gjorde bruk av i forbindelse med sin reindriften. Totalt er det oppgitt 288 utvisninger på Stjernøya, ifølge oversikt fremlagt i retten av Finnmarkseiendommen. Av disse er ni utvist de første 20 år etter jordutvisningsresolusjonen og 18 i løpet av 1800-tallet."

- (106) Fra og med jordsalgsloven 22. juni 1863 skal avståelse av jord i Finnmark til private ha skjedd mot betaling. Staten solgte blant annet en eiendom på Stjernøya til reindriftsutøver

Johan Jørgensen Sara i 1936.

- (107) Videre har staten stått som bortfester av et område innenfor reindriftens kjerneområde på vestsiden av øya. Området, som begge de ankende parter krever eiendomsrett til, har vært utnyttet av private foretak til utvinning av bergforekomsten nefelinsyenitt siden 1961. De ankende parters krav om tonnøre og festeavgift som FeFo nå oppbærer, skriver seg fra denne virksomheten.
- (108) Den tidlige fastboende befolkningen på Stjernøya besto hovedsakelig av sjøsamer. Som det fremgår av NIKU Oppdragsrapport 42/2011 var det i perioden 1865 til 1939 fast bosetting langs kysten rundt store deler av øya varierende mellom 30 og 49 hushold. I Ytre Simavik, som har vært et sentralt område både for Sara-familien og for dagens reinbeitedistrikt, er det registrert 5 fastboende i 1875 og 15 fastboende i 1910. I mellomkrigstiden var det en befolkningstilvekst på øya med nye bosettinger også i dette området. Etter 1950 startet en periode med fraflytting, og fra 1970-tallet var befolkningen konsentrert på øyas nord-østlige side.
- (109) Når det gjelder de fastboendes bruk av Stjernøya, viser utmarksdomstolen til at antall vinterforede sauer i perioden 1865 til 1939 steg fra 246 til 625, mens geiteholdet økte fra 85 til 195 dyr. I perioden mellom 1865 og 1875 er fastboende registrert med rundt 40 rein. Frem til tiden etter andre verdenskrig brukte de fastboende i varierende omfang også kjerneområdet som begge de ankende parter gjør krav på, til blant annet beite.
- (110) Utmarksdomstolen sammenfatter de fastboendes bruk av Stjernøya slik:
- "Både den fastboende befolkningen og reindriftssamene har utøvd en omfattende bruk av tilgjengelige naturressurser på øya. De fastboendes bruk av utmarksressursene er ikke begrenset til vegetasjonsbeltet ved kystlinjen. Også berglente områder som har vært utnyttet til reindrift, har inngått som en del av lokalbefolkningens ressurstilgang og utmarksbruk i form av jakt, fiske, bærplukking og som utmarksbeite for husdyr. Denne flerbruken av området har vært overlappende i tid ved at både reindriftssamene og de fastboende har gjort bruk av til dels de samme områder og utmarksressurser i barmarkperiodene."**
- (111) Selv om de ankende parter ikke har hatt vesentlige innvendinger mot utmarksdomstolens bevisvurdering, har de anført at deres respektive bruk av områdene *innenfor* påstandslinjene har vært klart dominerende sammenlignet med de fastboendes bruk. Jeg kan ikke se at det er grunnlag for en slik tilnærming. Som utmarksdomstolen fremhever, har både reindriftssamene og de fastboende gjort bruk av store deler av øya. Også de fastboende har brukt områdene innenfor påstandslinjene, om enn i mindre grad enn områdene langs sjøen. Det er videre slik at den samlede ressursutnyttelsen som påberopes til støtte for kravene om eiendomsrett, ikke er begrenset til områdene innenfor påstandslinjene. Det blir under disse omstendigheter vanskelig å bygge på et skille mellom de ulike grupperingenes bruk innenfor og utenfor påstandslinjene.
- (112) I likhet med utmarksdomstolen finner jeg at verken Sara-gruppen eller reindriftsutøverne i Stjernøy reinbeitedistrikt kan tilskrives en bruk av de aktuelle områdene som er tilstrekkelig intensiv og dominerende for erverv av eiendomsrett. De fastboende, som tidligere var i flertall sammenlignet med flyttsamenes sommerbosettinger, har utnyttet de samme utmarksressursene og har dessuten hatt dyr i noen av de samme beiteområdene. Tiden etter at de fastboende begynte å flytte fra øya på 1950-tallet og deres bruk av utmarksressursene avtok, er uansett ikke lang nok til å gi de ankende parter eiendomsrett

på grunnlag av dominerende bruk i alders tid.

- (113) Staten har på sin side manifestert eierrådighet over øya gjennom juridiske disposisjoner i form av utvisninger, salg og bortfeste.
- (114) Når det gjelder staten som mulig grunneier, har de ankende parter anført at reindriftssamene ikke har innhentet tillatelse til å oppføre gjerder, gammer og hytter. Staten skal heller ikke ha protestert mot slike anlegg. Til dette bemerker jeg at reindrifftsretten som bruksrett også omfatter oppføring av anlegg som er nødvendige i reindriften. Allerede i dommen inntatt i Rt. 1862 side 654 uttalte Høyesterett at reindrifftsutøverne er "berettigede til saadan Brug af Mark og Træfang, som er aldeles fornøden for deres Levemaade". Retten til å oppføre faste innretninger er også forutsatt i den etterfølgende reindrifftslovgivningen fra og med felleslappeloven av 1883. I hvilken grad de ankende parter eller deres rettsforgjengere har satt seg ut over de til enhver tid gjeldende privatrettslige begrensninger eller offentligrettslige betingelser for slike anlegg, har jeg ikke foranledning til å gå inn på.
- (115) I forlengelsen av dette bemerker jeg avslutningsvis at det sentrale formålet med ILO-konvensjonens artikkel 14 om landrettigheter, er at den bruk urfolket har utøvd skal anerkjennes og gis rettslig status. De ankende parters reindrifftsrett på Stjernøya er endelig avklart gjennom Finnmarkskommisjonens rapport. Det er ikke tvilsomt at denne bruksretten hviler på et tingsrettslig grunnlag, og at den følgelig nyter et sterkt privatrettslig vern.
- (116) Jeg finner det etter dette ikke nødvendig på generelt grunnlag å behandle FeFos anførsel om at eiendomsrett ikke kan erverves på grunnlag av en bruk som har vært i samsvar med en bruksrett. Det er heller ikke nødvendig for meg å gå inn på spørsmålet om god tro og om hvem som ville vært rettighetssubjekt.
- (117) Min konklusjon er at verken Sara-gruppen eller Stjernøy reinbeitedistrikt med flere har ervervet eiendomsrett til deler av Stjernøya.
- (118) Stjernøy reinbeitedistrikt har endelig angrepet utmarksdomstolens sakskostnadsavgjørelse, der det samlede salærkravet for prosessfullmektig og rettslig medhjelper ble satt ned fra 2 622 500 kroner til 1 625 000 kroner, begge beløp inklusive merverdiavgift.
- (119) Etter finnmarksloven § 43 er det staten som skal dekke sakskostnadene, men jeg forstår bestemmelsen slik at kostnadsavgjørelsen skal inngå i utmarksdomstolens dom. Jeg legger da til grunn at fastsettelsen kan prøves etter reglene i tvisteloven § 20-9 første ledd, jr. finnmarksloven § 46 andre ledd.
- (120) Utmarksdomstolen har gitt en svært grundig begrunnelse for salærnedsettelsen og blant annet vist til unødvendig omfangsrik dokumentfremleggelse og dessuten til prosessfullmektigens tidligere arbeid med saken i 2004. Jeg kan ikke se at vurderingen av at salærkravet "vesentlig" overstiger det som har vært nødvendig for å utføre prosessoppdraget, hviler på feil som gir grunn for Høyesterett til å endre fastsettelsen.
- (121) Ankene over utmarksdomstolens dom må etter dette forkastes.

(122) FeFo har vunnet alle sakene, og skal i utgangspunktet få sine sakskostnader for Høyesterett erstattet, jf. tvisteloven § 20-2 første ledd. Tungtveiende grunner gjør det imidlertid rimelig å frita de ankende parter for erstatningsansvar, jf. § 20-2 tredje ledd. Det dreier seg om overprøving av det første sakskomplekset som er realitetsbehandlet av utmarksdomstolen, og sakene har reist prinsipielle spørsmål.

(123) Jeg stemmer for denne

K J E N N E L S E O G D O M :

Sak 2015/2370, Stjernøy reinbeitedistrikt med flere mot Finnmarkseiendommen, anke over kjennelse:

1. Anken forkastes.
2. Sakskostnader for Høyesterett tilkjennes ikke.

Sak 2015/2369, Johan Johansen Sara med flere mot Finnmarkseiendommen, anke over kjennelse:

1. Anken forkastes.
2. Sakskostnader for Høyesterett tilkjennes ikke.

Sak 2015/2155, Stjernøy reinbeitedistrikt med flere mot Finnmarkseiendommen, anke over dom:

1. Anken forkastes.
2. Sakskostnader for Høyesterett tilkjennes ikke.

Sak 2015/2153, Johan Johansen Sara med flere mot Finnmarkseiendommen, anke over dom:

1. Anken forkastes.
2. Sakskostnader for Høyesterett tilkjennes ikke.

(124) Dommer **Indreberg:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.

(125) Dommer **Bergsjø:** Likeså.

(126) Dommer **Bergh:** Likeså.

(127) Dommer **Stabel:** Likeså.

(128) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

K J E N N E L S E O G D O M :

Sak 2015/2370, Stjernøy reinbeitedistrikt med flere mot Finnmarkseiendommen, anke over kjennelse:

1. Anken forkastes.
2. Sakskostnader for Høyesterett tilkjennes ikke.

Sak 2015/2369, Johan Johansen Sara med flere mot Finnmarkseiendommen, anke over kjennelse:

1. Anken forkastes.
2. Sakskostnader for Høyesterett tilkjennes ikke.

Sak 2015/2155, Stjernøy reinbeitedistrikt med flere mot Finnmarkseiendommen, anke over dom:

1. Anken forkastes.
2. Sakskostnader for Høyesterett tilkjennes ikke.

Sak 2015/2153, Johan Johansen Sara med flere mot Finnmarkseiendommen, anke over dom:

1. Anken forkastes.
2. Sakskostnader for Høyesterett tilkjennes ikke.

Riktig utskrift bekreftes: